

Sovietinė moralės trauma

Nerija Putinaitė

**Psichologinės traumos ir savižudiškas
elgesys besikeičiančioje visuomenėje**

IV-oji kasmetinė Vilniaus traumų
psichologijos konferencija
2013 03 21-22, VU

I. Sovietinės moralės bruožai

- Istorizmas kaip moralės principų sąlyga,
- Laisvė kaip būtinumas

II. Sovietinio žmogaus bruožai („naujas“ žmogus)

III. Sovietinis moralės kodeksas, 1961 m., vertybių funkcionalumas

- Vertybių funkcionalumas
- Moralės prasmė

IV. Kokia yra sovietinė visuomenės ir individo moralės trauma? Sovietinės moralės pasekmės šiandienai

I. Sovietinės moralės bruožai

Moralė performuota taip, kad:

- žmogus nebebūtų moralės subjektas,
- moralės taisyklės nustato Partija kaip pagrindinis moralės autoritetas,
- formuojamas komunistinis socialumas, naikinant ankstesnius socialumus.

Moralė:

"viena visuomenės sąmonės formų"

"moralė, kaip elgesio reguliatorius, nėra savarankiška. Žmogaus elgesį sąlygoja visuomenės ekonominiai santykiai ir materialiniai interesai, politinė organizacija, dvasinė kultūra ir t.t."

Laisvė:

„žmogaus gebėjimas tikslingai veikti, remiantis objektyvaus būtinumo pripažinimu.“

„Marksizmo požiūriu, laisvės problemos sprendimas yra stichinis žmogaus vadavimasis iš stichinių gamtos ir socialinių jėgų; filosofijos, apskritai teorijos, uždavinys – atskleisti konkrečias istorines žmogaus laisvės galimybes ir skatinti jų realizavimą.“

II. Tapimas sovietiniu žmogumi

- jaunuolio brendimas bei tapimas sovietiniu piliečiu,
- iš ankstesnio žmogaus tapimas „nauju“, sovietiniu, iš priešo ar abejojančio, - „savu“

Tikslas: „ugdyti aktyvią kūrybiškai mąstančią asmenybę/.../, kuriai komunistinis elgesys tampa neatskiriamu vidiniu poreikiu.“

Kad žmogus iš “priešo” taptų sovietiniu, turi būti:

- performuotos jo vertybinės orientacijos (senųjų sąskaita)
- kurtis naujas visuomeniškumas senojo sąskaita, net per išdavystę

Transformacija nėra joks “lūžis”, tai turi vykti „natūraliai“ išsivaduojant žmogų iš senųjų konvencijų, kurias jaučia kaip prievartą.

Sovietinis moralės kodeksas, 1961 m.

Pagrindiniai principai:

- ištikimybė komunizmo idėjoms, meilė tarybinei tėvynei, socializmo šalims, sąžiningas darbas visuomenėsa gerovei..., tarpusavio pagarba šeimoje, rūpinimasis vaikų auklėjimu; nepakantumas neteisybei, dykaduoniavimui, nesąžiningumui, karjerizmui, gobšumui; Visų TSRS tautų draugystė ir brolybė.....

Sovietinė moralė internalizuojama

„Svarbiausias socializmo istorinis iškovojoimas – tai naujo tipo žmogus. Tarybinio žmogaus tolesnis tobulėjimas, jo dvasinio pasaulio formavimasis, ištikimybės revoliuciniams idealams ugdymas, visapusis ir harmoningas jo vystymasis yra pagrindinis partijos ideologinio darbo, visos visuomenės tikslas ir svarbiausias rūpestis.“

Sovietinės moralės bruožai

- pajungta Partijai
- Partija naudoja moralę kaip visuomenės kontrolės formą
- įgyvendintas funkcinis požiūris į moralę

Žmogaus kontrolė per moralę

- naikinamos universalios moralės kategorijos (gėrio, blogio), reliatyvizuojamos moralė sąvokos, pateisinamas "nemoralumas",
- žmogus nėra moralės subjektas, praranda laisvę, autonomiją; nelieka asmeninės atsakomybės, asmeninių tikslų,
- žmogaus paskirtis apribojama mechaniniu pareigų atlikimu,
- skatinamas asmeninių moralės interesų atsisakymas, geriausiai matomas per asmeninių ryšių nutraukimą (išdavystę, taip pat ir žmogiškumo išdavystę).

IV. Kokia yra sovietinė visuomenės ir individo moralės trauma?

Visuomenės trauma reiškiasi:

- Per santykį su morale bei požiūriu į normatyvumą visuomenėje apskritai
- Per individo santykį su savimi ir aplinka, savo tikslais bei norais.

Visuomenės moralės trauma

- ❑ moralė visuomet pajungta tam tikries interesams, valdančiųjų interesams
- ❑ moralė yra reliatyvi, priklauso nuo tam tikrų sąlygų
- ❑ moralė yra instrumentas kontroliuoti visuomenę
- ❑ sutampa „gera“ ir „sava“
- ❑ moralė skirta priemonėms tikslui pateisinti

Individo moralės trauma

Sukurtas a-moralus žmogus, kurio bruožai

- Politinis ir visuomeninis pasyvumas
- Nesavarankiškumas
- Asmeninės atsakomybės vengimas
- Silpnas konsolidavimasis ir socialumas
- Bendrų tikslų ilgesys
- Universalių vertybių ir reliatyvumo painiava, polinkis į reliatyvumą, moralės nevertinimas (melas ir pan nematomos kaip vertybės)

Sovietmečio bazinės iliuzijos

- Žmogaus egzistencijos problemiškumas yra nenormalus. Sovietinės visuomenės ateities vizija susieta su esmiškai neproblemiška individų egzistencija.
- Visuomenės prieštaros bus galutinai išspręstos. Sovietinė ideologija rėmėsi idėja, jog egzistenciją lydinčios prieštaros ir visuomeniniai konfliktai esą nenormalūs ir išsprendžiami.

Po-sovietinio žmogaus elgesio strategijos I

Susvetimėjimas kaip riba:

- ❑ Kliovimasis likimu (valstybe kaip likimu, nekeičiamais tikslais)
- ❑ Susvetimėjimas su kitais (negebėjimas drauge veikti)
- ❑ Susvetimėjimas su valstybe (paklusimo, o ne įtakos ar mėginimo pakeisti santykis)

Po-sovietinio žmogaus elgesio strategijos

II

- Manipuliatyvumas: nenoras veikti tiesiogiai, įvairūs mėginimai apeiti.
- Vieningos ideologijos ilgesys bei negebėjimas formuluoti tikslus
- Skaidrios ir nuspėjamos tikrovės rinkimasis (ekstremalių politinių judėjimų ir deklaracijų pozityvus vertinimas)
- Pasyvumo bei betiksliškumo savijauta ir išorinio vadovavimo poreikis (laukia užtarėjų)
- Draša (ir politinė) reiškiasi kaip oponavimas turintiems galią, nesiimant iniciatyvos veikti

Ačiū už dėmesį